

Економічні науки

УДК 336.221.4(477)

Варналій Захарій Степанович

доктор економічних наук, професор

Київський національний університет імені Тараса Шевченка

Варналий Захарий Степанович

доктор экономических наук, профессор

Киевский национальный университет имени Тараса Шевченка

Varnalii Zakharii

Doctor of Economics, Professor

Taras Shevchenko National University of Kyiv

Кіслова Анна Олександрівна

студентка спеціальність 072 «Фінанси, банківська справа та страхування»

Київського національного університету імені Тараса Шевченка

Кислова Анна Александровна

студентка специальность 072 «Финансы, банковское дело и страхование»

Киевского национального университета имени Тараса Шевченко

Kislova Anna

Student of the

Taras Shevchenko National University of Kyiv

**РЕФОРМУВАННЯ ПОДАТКОВОЇ СИСТЕМИ ЯК ЧИННИК
ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ФІНАНСОВОЇ БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ
РЕФОРМИРОВАНИЕ НАЛОГОВОЙ СИСТЕМЫ КАК ФАКТОР
ОБЕСПЕЧЕНИЯ ФИНАНСОВОЙ БЕЗОПАСНОСТИ УКРАИНЫ
REFORMING THE TAX SYSTEM AS A FACTOR IN ENSURING
FINANCIAL SECURITY OF UKRAINE**

Анотація. У статті визначено актуальність проактивної державної політики, спрямованої на стале нарощення конкурентоспроможності української економіки, зміцнення показників економічної і фінансової стійкості та невразливості національного господарства до потенційних загроз; розкрито взаємозв'язок податкової системи та фінансової безпеки країни; окреслено проблеми податкової системи України, що створюють суттєві загрози національній безпеці держави, її економічному та фінансовому суверенітету. Також описано основні принципи побудови ефективної податкової системи та варіанти їхнього впровадження в успішних країнах. Окрему увагу приділено процесу становлення податкової системи України, який визначив специфіку сьогоднішніх прогалин у її фінансовій безпеці. Значну частину роботи присвячено конкретним проблемам податкової системи України: економічній неефективності та соціальній несправедливості вітчизняного оподаткування, величезній частці тіньового сектору економіки та «тіньовій парадержаві», низькій культурі податкової законотворчості та відсутності протягом 30 років Незалежності послідовного комплексного курсу реформування податкової системи, переважно фіскальному характеру податків, непрозорій, нерозгалуженій, несправедливій і контрпродуктивній системі податкових пільг тощо. У статті охарактеризовано також, яким чином вищезазначені проблеми податкової системи суттєво погіршують стан національної безпеки держави та описано, чому податкова система України потребує термінового, глибокого, науково-обґрунтованого та комплексного реформування. Стверджуємо, що таке реформування є необхідним з огляду на те, що соціальна неефективність українського оподаткування є стратегічно небезпечною для обороноздатності країни проблемою. Оскільки розробка якісного комплексного міжгалузевого реформування потребує значного часу, паралельно з роботою над ним необхідно

проваджувати виокремлені в статті поточні зміни та тактичні кроки, що нададуть системі у нинішньому її стані можливість нормально функціонувати. Під час проведення дослідження використовувалися переважно загальнонаукові теоретичні методи.

Ключові слова: *національна безпека, фінансова безпека, фінансова система, податкова система, загрози, податкове реформування.*

Анотація. *В статті определено актуальность проактивной государственной политики, направленной на устойчивое наращивание конкурентоспособности украинской экономики, укрепление экономической и финансовой стойкости и неустойчивости национального хозяйства к потенциальным угрозам; раскрыта взаимосвязь налоговой системы и финансовой безопасности страны; очерчены проблемы налоговой системы Украины, создающие существенные угрозы национальной безопасности государства, его экономическому и финансовому суверенитету. Также описаны основные принципы построения эффективной налоговой системы и варианты их внедрения в успешных странах. Отдельное внимание уделено процессу становления налоговой системы Украины, который определил специфику сегодняшних пробелов в ее финансовой безопасности. Значительная часть работы посвящена конкретным проблемам налоговой системы Украины: экономической неэффективности и социальной несправедливости отечественного налогообложения, огромной доле теневого сектора экономики и «теневому паргосударству», низкой культуре налогового законодательства и отсутствия в течение 30 лет Независимости последовательного комплексного курса реформирования налоговой системы, преобладающему фискальному характеру налогов, непрозрачной, неразветвленной, несправедливой и контрпродуктивной системе налоговых льгот и т.д. В статье охарактеризовано также,*

каким образом вышеупомянутые проблемы налоговой системы существенно ухудшают состояние национальной безопасности государства и описано, почему налоговая система Украины нуждается в срочном, глубинном, научно-обоснованном и комплексном реформировании. Утверждаем, что такое реформирование необходимо, учитывая, что социальная неэффективность украинского налогообложения является стратегически опасной для обороноспособности страны проблемой. Поскольку разработка качественного комплексного межотраслевого реформирования требует значительного времени, параллельно с работой над ним необходимо проводить обозначенные в статье тактические шаги, что предоставит системе возможность нормально функционировать в нынешнем ее состоянии. При проведении исследования использовались преимущественно общенаучные теоретические методы.

Ключевые слова: *национальная безопасность, финансовая безопасность, финансовая система, налоговая система, угрозы, налоговое реформирование.*

Summary. *This article identifies the relevance of proactive state policy aimed at increasing the competitiveness of the Ukrainian economy, improving the indicators of economic and financial resilience and resilience of the national economy to potential threats; The interconnection between the tax system and financial security of the country was disclosed; problems of Ukraine's tax system that pose serious threats to the national security of the state, its economic and financial sovereignty were outlined. It also describes the basic principles of building an effective tax system and variants of their implementation in successful countries. Special attention is paid to the process of formation of the tax system of Ukraine, which has determined the specificity of today's gaps in its financial security. The significant part of the work is devoted to the concrete*

problems of the tax system of Ukraine: Economic inefficiency and social injustice of the country's taxation, a large part of the shadow sector of the economy and "shadow power", low culture of tax lawmaking and lack of consistent comprehensive reform of the tax system for 30 years of Independence, mainly fiscal nature of taxes, unreasonable, non-refundable, unfair and counterproductive system of tax payments, etc. The article also characterized the way in which the mentioned problems of the tax system essentially worsen the state of national security of the state and described why the tax system of Ukraine requires a thorough, profound, scientifically based and complex reforming. We confirm that this reform is necessary in view of the fact that the social inefficiency of Ukrainian taxation is a strategically dangerous problem for the defense of the country. While it will take a long time to develop a sound integrated inter-sectoral reform, the policy changes outlined in this paper must be pursued in parallel in order to enable the system to function properly in its current state. The study was conducted using mainly general scientific theoretical methods.

Key words: *national security, financial security, financial system, tax system, threats, tax reform.*

Постановка проблеми. Національна безпека є таким станом існування та функціонування держави, за якого зовнішні та внутрішні загрози, здатні вплинути на якість і суверенітет її політики, нейтралізовані або мінімізовані. При цьому, сильна захищена держава, спроможна успішно протидіяти таким загрозам, потрібна не з етатистських чи націоналістичних прагнень, а тому, що лише вона здатна захищати інтереси, права і свободи своїх громадян. Враховуючи, що саме ефективна економіка є джерелом і підґрунтям більшості вагомих аргументів держави на світовій арені та однією з заporук її політичної самостійності (бо саме ефективна економіка забезпечує широкі можливості розвитку людського,

науково-технічного і військового потенціалу країни, є основою її фінансової незалежності), можна стверджувати, що недосконала податкова система, як важлива складова фінансової системи держави, створює суттєві загрози національній, зокрема фінансовій, безпеці країни.

Податкова система відіграє надважливу роль для добробуту держави та її населення, забезпечує основу дохідної частини бюджету і є необхідною (хоч і не достатньою) умовою спроможності демократії ефективно виконувати свої функції, виходячи з власних національних інтересів та мінімізуючи загрози національній безпеці. Слабка та недосконала податкова система є сильним інгібітором становлення України як надійного гаранта прав і свобод своїх громадян і повноправного суб'єкта геополітики з двох взаємозалежних причин. По-перше її проблеми, призводячи до погіршення економічного, соціального та політичного клімату, сприяючи поширенню тіньової економіки та корупції і спричиняючи соціальні суперечки всередині країни, значно заважають розвитку національного господарства, громадянського суспільства, конкурентоспроможної вітчизняної науки, сильної армії тощо. По-друге, неефективність і несправедливість податкової системи збільшують недовіру населення до держави, виступають «троянським конем» в умовах економічної трансформації, збройної агресії РФ проти України, інформаційної війни та наростаючої світової напруги. Ці наслідки є взаємопов'язаними та надзвичайно небезпечними індикаторами низького рівня фінансової безпеки держави [1; 5; 15].

Фінансова безпека є станом бюджетної, податкової і грошово-кредитної систем, що гарантує спроможність держави ефективно формувати та використовувати фінансові ресурси для забезпечення її соціально-економічного розвитку, захищати фінансову систему від загроз. Ефективність податкової системи впливає на фінансову безпеку як загалом (через перелічені у попередніх абзацах соціальні, політичні та економічні

закономірності), так і сприяючи мінімізації конкретних зовнішніх і внутрішніх загроз: шляхом зменшення залежності держави від експортно-імпоротної діяльності та зарубіжних кредиторів, зменшення дефіциту платіжного балансу, державного боргу, частки тіньового сектору економіки та непродуктивного відпливу капіталу закордон. Очікуваними від покращення стану фінансової безпеки України результатами є також підвищення стійкості фінансового стану домогосподарств і підприємств, зниження рівня фінансових правопорушень в економіці України, наповнення державних органів компетентними і проукраїнськими працівниками. Роль адекватної і соціальної податкової системи для досягнення таких результатів є першочерговою [2; 8; 11; 17].

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Доцільним буде описати рівень вивчення податкової системи, фінансової безпеки та їх взаємозв'язку в науковій літературі. Прямо чи опосередковано, їм присвячено значну кількість монографій, статей, книг, посібників і підручників. Зокрема інтерес представляють роботи іноземних класиків – Ф. Кіне, А. Сміта, Д. Рікардо, В. Петті, А. Вагнера, М. Вебера, Дж. Кейнса, а також сучасних авторів: Естер Дюфло, Ольгерд Норгаард [9], Віто Танці [17]. Щодо об'єкту та предмету цього дослідження, то основна роль у його вивченні належить вітчизняним науковцям. Окремо можна виділити праці з актуальних питань податкової системи таких авторів, як Андрущенко В. Л. [1], Демчишак Н.Б. [3; 5], Кошук Т.В. [4] Крисоватий А. І. [4], Крупка М.І. [5], Луценко В.І., Лютий І. О. [6] Мельник В. М. [7], Швабій К. І. [16].

Проблеми забезпечення фінансової безпеки держави досить ґрунтовно досліджені вітчизняними вченими такими як: Барановський О.І. [2], Єрмошенко М.М., Нікитенко Д.В. [8], Онищенко С.В. [10], Підхомний О.М. [11], Плешакова Н. А. [12] та багато інших.

Мета роботи: визначити основні детермінанти впливу процесу реформування податкової системи на фінансову безпеку України.

Проаналізувавши наведені різними авторами визначення, зазначимо, що в науковій літературі податкова система розуміється здебільшого як сукупність обов'язкових платежів у певній державі, об'єднаних спільною організаційною структурою та нормативно-правовою базою, зміст яких продиктовано низкою законодавчих та урядових підходів і рішень, що визначають напрями мобілізації коштів платників податків з метою забезпечення фінансовими ресурсами бюджету всіх рівнів.

Також у науковому середовищі тривають дискусії щодо того, є податкова система полісистемним чи складним моносистемним явищем. Відповідно до першого підходу, податкова система складається з окремих системи оподаткування, системи органів доходів і зборів, системи податкового законодавства, системи податків (тобто форми, методи, види податків, порядок їх нарахування та скасування тощо), системи адміністрування та контролю податків та зборів, – і лише всі вищеперелічені системи разом відображають відносини між державою і платниками податків, що існують всередині країни. Другий підхід базується на розумінні податкової системи як єдиної складної системи. При цьому, звертаючись до теорії складних систем, що сьогодні широко застосовується в соціальних науках, доцільно вказати, що складними системи є Всесвіт, Земля, інфраструктура міста, економіка, людський організм тощо, і кожна з вищеперелічених систем досліджується шляхом вивчення окремих її підсистем, хоч і являє собою єдине ціле. Таким чином, обидва підходи є скоріше взаємодоповнюючими, ніж такими, що суперечать одне одному.

Структурою податкової системи є будова і взаємозв'язок усіх її підсистем. Структура податкової системи кожної держави визначається її законодавством і містить свої особливості, продиктовані інституціональною пам'яттю, традиціями, міжнародними та національними трендами, власними переконаннями урядів, об'єктивними

економічними та політичними чинниками. Сучасні засади податкового законодавства у більшості країн світу є схожими, тож можемо виділити наступні загальноприйняті принципи оподаткування: пропорційності, визначеності, зручності та справедливості (виділені ще Ф. Кене та структуровані А. Смітом), всезагальності, недоторканості, найменшого тиску на виробництво, еластичності (за Вагнером), економічної ефективності, стабільності, рівності платників податків перед законом, доступності інформації з оподаткування. Відмінності у податкових системах пояснюються, в свою чергу, конкретними шляхами втілення таких принципів, які є індивідуальними в кожній країні, і рівнем успішності їхньої реалізації на практиці, що також значно варіюється у різних держав.

Однією з заporук ефективного функціонування податкової системи є урахування національних особливостей та інституціональних традицій держави. З іншого боку, враховуючи що українські податкові інституційні традиції є переривчастими та до кінця не сформованими, успішні податкові системи інших країн виступають джерелом корисних норм і практик, імплементація яких в українське законодавство дозволить оптимізувати вітчизняну податкову систему.

Можемо умовно виділити два основні типи успішних податкових систем сучасності: англо-саксонську та європейську моделі. Перша характеризується нижчим рівнем податкового навантаження на бізнес і громадян (Канада (Total Tax & Contribution Rate – 24,5%), Сполучене Королівство (30,6%)), друга – високою загальною ставкою податку, що компенсується ще більш значною соціальною спрямованістю видатків (Французька Республіка (60,7%), Федеративна Республіка Німеччина (48,8%), Японська Держава (46,7%), Австралійський Союз (47,4%)) [17; 18]. Обидві моделі мають своїх прихильників і критиків, проте обидві

однозначно спроможні підтримувати фінансову безпеку держави та її населення.

Податкова система України являє собою проміжний між цими моделями варіант, поєднуючи високе податкове навантаження (яке оцінюється в 45,2% при майже повній диференціації ставок) з низьким і непрозорим соціальним забезпеченням, значною фінансовою залежністю від країн-партнерів [1; 6; 15; 16; 18].

Варто звернути увагу на те, що в найперші роки незалежності розбудова економічної системи України відбувалася в умовах майже повної відсутності адекватних оцінок і рекомендацій міжнародного середовища, які враховували б конкретні історико-соціально умови, в яких опинилася держава. Так, у бібліотеці Міжнародного валютного фонду немає жодної публікації за 1992 рік, яка б стосувалася України, а більшість публікацій найближчих наступних років ставлять Україну в синонімічний рід не лише з іншими пострадянськими республіками, а також з новими демократіями Латинської Америки та Африки. Поради (і вимоги) західних спеціалістів здебільшого зводилися до положень Вашингтонського консенсусу та курсу на розбудову англо-саксонської моделі вільного ринку. Як пише датський економіст Оле Норгаард, в 1990-их панувала думка, що відторгнення народами комуністичної системи нібито створило інституційну порожнечу, в якій економічне життя могло бути створене з чистого аркуша і де очікувалося, що діючі особи швидко пристосуються до нових правил гри в дусі неокласичної економіки [9]. Це, як і проголошена універсальність положень «вашингтонського консенсусу», виявилось дуже далеким від правди. Фундамент податкової системи, закладений на першому етапі її існування, поєднував надмірне податкове навантаження при мінімальній підтримці населення та бізнесу, застарілі податкові механізми та не імplementовані належним чином в українські реалії західні практики.

За 30 років податкова система України пройшла декілька етапів свого існування, які характеризувалися постійним внесенням змін до чинного законодавства та податкової практики. Визначальним етапом розвитку податкової системи є ухвалення 2 грудня 2010 року Верховною Радою України Податкового кодексу України, що стало початком етапу активнішого реформування всієї податкової системи, у тому числі зменшення податкового навантаження на економіку, реструктуризації системи податків та зборів, децентралізації тощо [4; 15].

Незважаючи на позитивні зміни, що відбулися в останнє десятиріччя в податковій системі України, залишається багато справедливих сумнівів щодо її ефективності, багато актуальних завдань, які необхідно виконати та теоретичних питань, що потребують наукового дослідження. Оскільки головною проблемою минулих років була недостатня обґрунтованість податкової політики, відсутність чіткої стратегії і концепції комплексного далекоглядного реформування, яка мала б під собою наукове підґрунтя та описувала б конкретні шляхи реалізації необхідних змін.

Структура конкретних проблем податкової системи України та їх взаємозв'язок наочно представлені на рисунку 1.

У звіті PwC за 2019 рік наведено слова представника англійського уряду, який визначає метою реформування британської податкової реформи досягти такої податкової системи, яку легко зрозуміти, з якою легко працювати і від якої складно ухилитися [18]. Українська податкова система також однозначно потребує приведення до такого стану. Постійні хаотичні зміни та суперечності в податковому законодавстві ускладнюють як процес розуміння, так і процес сплати податків: хоча будь-які зміни до системи оподаткування та зборів мають набувати чинності через півроку після їх оприлюднення, цей принцип постійно порушується, і майже кожного року «під ялинку» бізнес отримує «новий» Податковий кодекс.

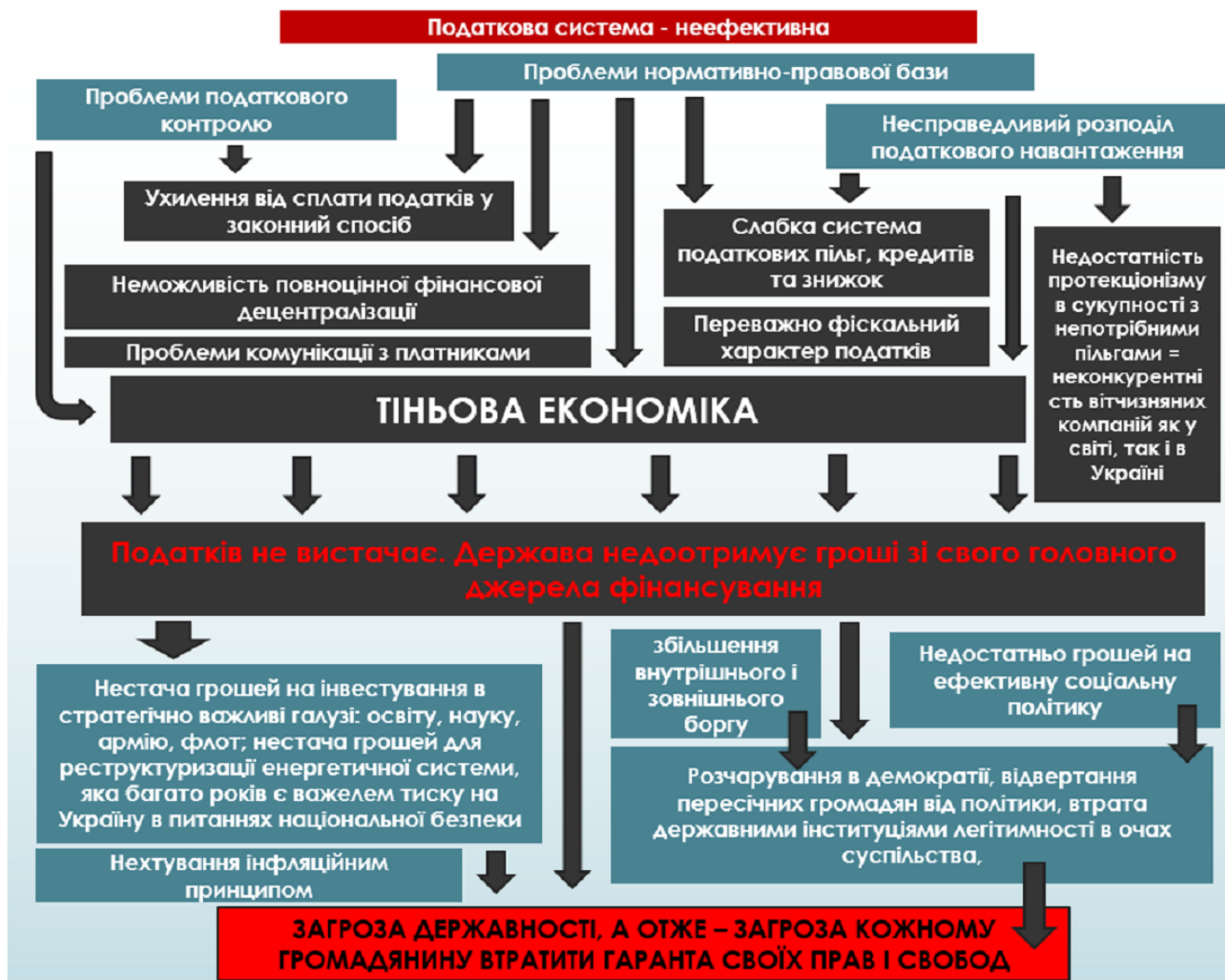

Рис. 1. Загальні проблеми податкової системи України

Джерело: авторська розробка

Тенденція реформування податкового законодавства безперечно є позитивною з позиції майбутнього, але власне процес впровадження змін однозначно має бути переглянутий. Складність схем ухилення від податків також не є сильною стороною податкової системи України: так, тіньовий ринок праці у 2020 році спричинив втрати державного бюджету у розмірі 110-150 млрд грн за рік, що стало найбільшим показником серед усіх схем мінімізації сплати податків (контрабанда, порушення митних правил тощо). Загальна же частка «тіні» оцінюється десь у 25-30% економіки (Рис. 2). Тіньовий сектор є породженням не лише неефективного податкового контролю, а й індикатором проблем податкового законодавства.

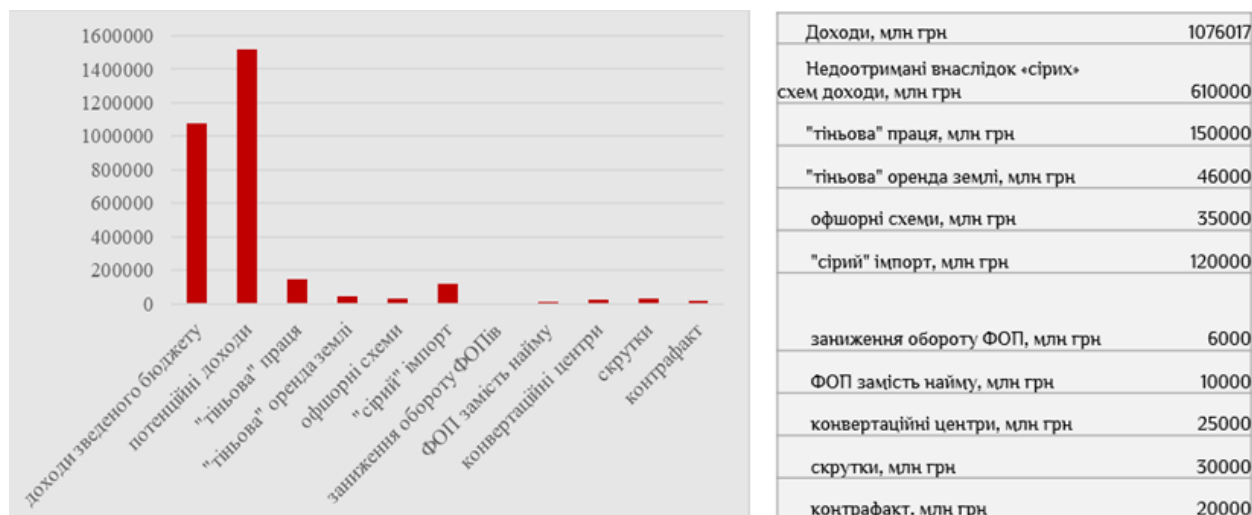

Рис. 2. Недоотримані внаслідок тіньових схем доходи за 2020 рік, млн грн

Джерела: Міністерство Фінансів України, CASE Україна, власні розрахунки

Загальною проблемою є не стільки декларована пропорційність податкового навантаження, скільки фактична регресивність непрямих (а подекуди і прямих) податків. Необхідно вказати також на суперечність структури та механізмів податкової системи України декларованим принципам її побудови, визначеним як світовими класиками, так і українським законодавством. Йдеться про принципи справедливості (незалежно від того, розуміти її як стан речей, коли податок, що сплачується платниками, відповідає вигодам, які вони отримують від послуг держави чи умови, за яких кожен суб'єкт оподаткування повинен вносити свою частку в залежності від платоспроможності), зручності (кількість годин, необхідна в Україні для оформлення податкових платежів більша не лише за аналогічні показники усіх країн-сусідів України, а також і за загальносвітовий), економічної ефективності тощо. І хоча в останні роки безперестанно триває реформування податкової системи України і впроваджені зміни є здебільшого обґрунтованими, вони, водночас, є також і безсистемними, що знижує їхню ефективність: виникають правові колізії і великі незручності для платників податків, залишаються можливості для ухилення від сплати податку, задекларовані цілі не

досягаються або досягаються не повною мірою. Часта зміна стратегічних курсів у податкових питаннях призводить до нестабільності податкової системи, знижує ефективність реформ і заважає виправленню прогалин у фінансовій безпеці держави [4; 5; 7].

При цьому, хоча в українських реаліях саме слово «реформи» перетворилося на buzzword – «модне слово», що не має конкретного змісту та використовується для підсилення важливості, обізнаності, унікальності, новизни, необхідно розуміти, що реформування – це не беззмістовне нав'язливе слово, а життєво необхідний для держави процес. Реформування дозволяє уряду проводити докорінну трансформацію проблемних інституцій, уникаючи їх руйнування і превентивно покращувати наявні практики задля уникнення появи в майбутньому нерозв'язних соціальних суперечностей. В умовах української реальності якісне системне реформування є єдиним шансом виправити помилки минулого, розбудувати ефективну соціальну державу та постати на міжнародній арені повноцінним гравцем. Враховуючи наднизькі показники фінансової безпеки України в умовах загострення світової напруги між Сполученими штатами Америки та Китаєм і військового та економічного тиску РФ на Україну та Європейський Союз, початок розробки комплексу реформування є терміновим та невідкладним.

Соціальна неефективність українського оподаткування є стратегічно небезпечною для обороноздатності країни проблемою, тому важливою є якнайшвидша перебудова податкової системи. Оскільки розробка якісного комплексного міжгалузевого та міждисциплінарного реформування об'єктивно потребує значного часу, паралельно з роботою над ним необхідно проваджувати поточні зміни та тактичні кроки, що нададуть системі у нинішньому її стані можливість нормально функціонувати до розробки комплексу глибинних реформ (Рис. 3). До таких поточних кроків відноситься зокрема виправлення пунктів законів, що залишають простір

для «сірих» схем, взаємоузгодження законів, які наразі суперечать одне одному, поступове формування культури податкової законотворчості, більш клієнтоорінтований сервіс тощо, до тактичних кроків – перегляд механізму сплати податку на доходи фізичних осіб (ПДФО), спрощення адміністрування податку на додану вартість (ПДВ), заповнення суттєвих прогалин в законодавстві, створення стимулів для місцевої влади спрощувати власні доходи тощо.

Рис. 3. Шляхи реформування податкової системи України

Джерело: авторська розробка

Висновки та перспективи подальших досліджень. Отже, можемо зробити узагальнюючі висновки, що на сьогоднішньому етапі існування податкова система України має значні проблеми. Розібравши окремі тенденції поточних змін у податковому законодавстві, можемо підсумувати, що в останні роки безперестанно триває реформування податкової системи України. Впроваджені зміни є здебільшого обґрунтованими, проте, водночас, безсистемними, що знижує їхню ефективність: виникають правові колізії і великі незручності для платників

податків, залишаються можливості для ухилення від сплати податку, задекларовані цілі не досягаються або досягаються не повною мірою, що необхідно вивчати та досліджувати надалі. Водночас, часта зміна стратегічних курсів у податкових питаннях призводить до нестабільності податкової системи, знижує ефективність реформ і не сприяє подальшому зміцненню фінансової безпеки України.

Література

1. Андрущенко О. Ю., Луценко В.І. Напрями реформування інституційного забезпечення податково-бюджетної політики України в контексті децентралізації її фінансової системи // Науковий вісник Херсонського державного університету. Сер. : Економічні науки. 2017. Вип. 27 (2). С. 143-146.
2. Барановський О. І. Філософія безпеки: монографія: К.: УБС НБУ, 2014. Т.1. 831 с.; Т.2. 715 с.
3. Демчишак Н., Щуревич О., Кобильник М. Податкове стимулювання інвестиційної діяльності: теоретичні аспекти та імплементація зарубіжного досвіду // Галицький економічний вісник. 2020. Том 65. № 4. С. 128-137.
4. Крисоватий А. І., Мельник В. М., Кощук Т. В. Податкові трансформації в ЄС та податкова політика України в контексті євроінтеграції: монографія / за ред. д. е. н., проф. А. І. Крисоватого. Тернопіль: ТНЕУ, 2014. 236 с.
5. Крупка М. І., Кміть В. М., Паславська Р. Ю., Демчишак Н. Б. Система адміністрування податків в Україні: стан, проблеми та перспективи розвитку: монографія. Львів: ЛНУ імені Івана Франка, 2017. 448 с.
6. Лютий І. О., Іванюк В.Е. Оподаткування доходів фізичних осіб та місцеві фінанси: суперечності й перспективи їх розв'язання // Вісник

- Київського національного університету імені Тараса Шевченка.
Економіка. 2018. Вип. 1. С. 53-60.
7. Мельник В. М. Роль фіскального регулювання у розвитку економіки України // Перспективи розвитку фінансово-економічного простору України: зб. матер. міжнар. наук.-практ. конф., м. Вінниця. 2020. Том 1. С. 71-73.
 8. Нікитенко Д.В. Інвестиційна безпека України: сутність та інституціональне забезпечення : монографія. Рівне : НУВГП, 2018. 376 с.
 9. Норгаард О. Економічні інституції та демократична реформа. Порівняльний аналіз посткомуністичних країн / Пер. з англ. М. Козуба та А. Галушки. К.: Ніка-Центр, 2007. 424 с.
 10. Онищенко С.В. Бюджетна безпека України: сутність, загрози та шляхи забезпечення: монографія. К.: Знання України, 2017. 450 с.
 11. Підхомний О. М. Класифікація чинників фінансової безпеки України: теоретичний і практичний аспекти // Бізнес інформ. 2015. №. 1. С. 284-290.
 12. Плешакова Н. А., Гриб Т. М. Економічна сутність та роль бюджетної безпеки держави: вітчизняний і зарубіжний досвід // Бізнес Інформ. 2019. №2. С. 362–366.
 13. Податковий кодекс України: Закон від 02.12.2010 р. №2755-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2755-17#Text>
 14. Ревак, І. О.; Прокопенко, В. Ю. Об'єкти та суб'єкти фінансової безпеки держави // Системи обробки інформації. 2010. № 3. 152-154.
 15. Тильчик В. В. Реформування податкової системи України: сучасні виклики та орієнтири: монографія / за заг. ред. П.В. Пашка, Л.Л. Тарангул. Ірпінь: НДЦ ПО НУДПСУ. 2015.

16. Швабій К. І. Теоретичні підходи до формування та реалізації податкової політики держави // Фінанси України. 2015. № 10. С. 90-103.
17. Танци В. Правительство и рынки: Меняющаяся экономическая роль государства [Текст] / пер. с англ. А. Рогожкина; науч. ред. перевода Е. Головлянищина. М.: Изд-во Института Гайдара, 2018. 584 с.
18. Worldwide Tax Summaries. URL: <https://www.pwc.com/taxsummaries>

References

1. Andrushchenko, O. Yu., Lutsenko, V.I. 2017. Napryamy reformuvannya instytutsiynoho zabezpechennya podatkovu-byudzhetnoyi polityky Ukrainy v konteksti detsentralizatsiyi yiyi finansovoyi systemy [Directions of reforming the institutional support of fiscal policy of Ukraine in the context of decentralization of its financial system]. *Naukovyy visnyk Khersons'koho derzhavnoho universytetu. Ser. : Ekonomichni nauky – Scientific Bulletin of Kherson State University. Ser.: Economic Sciences.* 27 (2). P. 143-146.
2. Baranovskyi, O.I. 2014. Filosofiya bezpeky [Philosophy of Security]. Kyiv: UBS NBU, Vol.1. 831 p .; Vol.2. 715 s.
3. Demchyshak, N., Shchurevych, O. and Kobylnyk, M. 2020. Podatkove stymulyuvannya investytsiynoyi diyal'nosti: teoretychni aspekty ta implementatsiya zarubizhnoho dosvidu [Tax incentives for investment activity: theoretical aspects and implementation of foreign experience]. *Halyts'kyi ekonomichnyy visnyk - Galician Economic Bulletin.* Vol. 65. № 4. P. 128-137.
4. Krysovatiy, A.I. (Eds.), Melnyk, V.M., Koschuk, T.V. 2014. Podatkovi transformatsiyi v EU ta podatkova polityka Ukrainy v konteksti yevrointehratsiyi [Tax transformations in the EU and tax policy of Ukraine in the context of European integration]. Ternopil: TNEU, 236 p.

5. Krupka, M. I., Kmit, V.M., Demchyshak, N.B., et al. 2017 Systema administruvannya podatkov v Ukrayini: stan, problemy ta perspektyvy rozvytku [System of tax administration in Ukraine: status, problems and prospects of development]. Lviv: Ivan Franko Lviv National University, 448 p.
6. Lyutyi, I.O., Ivanyuk, V.E. 2018. Opodatkuvannya dokhodiv fizychnykh osib ta mistsevi finansy: superechnosti y perspektyvy yikh rozv'yazannya [Personal income taxation and local finances: contradictions and prospects for their solution]. *Visnyk Kyyivs'koho natsional'noho universytetu imeni Tarasa Shevchenka. Ekonomika – Bulletin of the Taras Shevchenko National University of Kyiv. Economy*. 1. P. 53-60.
7. Melnyk, V.M. 2020. Rol' fiskal'noho rehulyuvannya u rozvytku ekonomiky Ukrayiny [The role of fiscal regulation in the development of the economy of Ukraine]. *Perspektyvy rozvytku finansovo-ekonomichnoho prostoru Ukrayiny: zb. mater. Mizhnar. nauk.-prakt. konf. Prospects for the development of financial and economic space of Ukraine: collection. mater. International. scientific-practical conf., Vinnytsia. Vol. 1. P. 71-73.*
8. Nikytenko, D. V. 2018 Investytsiyna bezpeka Ukrayiny: sutnist' ta instytutsional'ne zabezpechennya [Investment security of Ukraine: essence and institutional support]. Rivne: NUWEE, 376 p.
9. Norgaard O. 2007. Economic institutions and democratic reform. Comparative analysis of post-communist countries Kyiv: Nika-Center, 424 p.
10. Onyshchenko, S. V. 2017. Byudzhetna bezpeka Ukrayiny: sutnist', zahrozy ta shlyakhy zabezpechennya [Budget security of Ukraine: essence, threats and ways of providing]. Kyiv : Znannya Ukrayiny, 450 p.
11. Pidkhomnyi, O. M. 2015 Klasyfikatsiya chynnykiv finansovoyi bezpeky Ukrayiny: teoretychnyy i praktychnyy aspekty [Classification of factors of

- financial security of Ukraine: theoretical and practical aspects]. *Biznes inform - Business Inform*. №. 1. P. 284-290.
12. Pleshakova, N. A., Hryb, T. M. 2019. Ekonomichna sutnist' ta rol' byudzhetnoyi bezpeky derzhavy: vitchyznyanyy i zarubizhnyy dosvid [Economic essence and role of budget security of the state: domestic and foreign experience]. *Biznes inform - Business Inform*. №2. pp. 362-366.
 13. Podatkovyy kodeks Ukrayiny [Tax Code of Ukraine]: Law of Ukraine on 02.12.2010 №2755-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2755-17#Text> (date of access 10.12.2021)
 14. Revak, I. O.; Prokopenko, V. Yu. 2010. Ob'yekty ta sub'yekty finansovoyi bezpeky derzhavy [Objects and subjects of financial security of the state.] *Systemy obrobky informatsiyi - Information Processing Systems*, 3. P. 152-154.
 15. Tylchyk, V. V., Pashka, P. V. (Eds.), Tarangul L. L. et al. 2015. Reformuvannya podatkovoyi systemy Ukrayiny: suchasni vyklyky ta oriyentyry [Reform of the tax system of Ukraine: modern challenges and landmarks]. Irpin: NDC PO NUDPSU.
 16. Shvabiy, K. I. 2015. Teoretychni pidkhody do formuvannya ta realizatsiyi podatkovoyi polityky derzhavy [Theoretical approaches to the formation and implementation of tax policy of the state]. *Finansy Ukrayiny - Finance of Ukraine*. № 10. P. 90–103.
 17. Tantsi, V. 2018. Pravytel'stvo y rynky: Menyayushchayasya ékonomycheskaya rol' hosudarstva [Government and markets: The changing economic role of the state]. M.: Gaidar Institute Publishing House, 584 p.
 18. Worldwide Tax Summaries. URL: <https://www.pwc.com/taxsummaries>